

DOI 10.32405/2522-9931-2018-6(35)-92-107
УДК 159.99

Левшенюк Наталія Андріївна,
аспірант Державного вищого навчального закладу
«Університет менеджменту освіти»
м. Київ, Україна
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-1869-8094>
natalochka.gonchar@gmail.com

ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ОСОБИСТІСНОЇ ГОТОВНОСТІ ВИКЛАДАЧА ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ЗМІН

Анотація: У статті відображено результати власного аналізу психолого-педагогічної літератури та наукових досліджень з метою визначення основних чинників, які мають вплив на розвиток особистісної готовності викладача післядипломної педагогічної освіти до діяльності в умовах змін. Визначено, що чинники можливо умовно поділити на дві категорії: зовнішні (об'єктивні) та внутрішні (суб'єктивні).

До зовнішніх чинників, що впливають на розвиток особистісної готовності викладача післядипломної освіти до діяльності в умовах змін, можна віднести: світові тенденції у підходах до освіти; внутрішній стан в країні (війна); економічну ситуацію в країні; суспільну думку щодо важливості професії викладача системи післядипломної освіти; ставлення адміністрації закладу до педагогічного колективу; рівень заробітної плати; престижність професії викладача; можливість творчого самовираження в обраній сфері, залучення викладачів до неформальних форм роботи, що сприятиме їхньому професійному та психологічному розвитку та інше.

Основну увагу акцентовано на внутрішніх чинниках, які мають більш вагомий, на нашу думку, вплив: психологічне благополуччя (задоволеність власною діяльністю, адекватна оцінка власних дій, бажання до професійного розвитку); самоактуалізація особистості викладача післядипломної педагогічної освіти, прагнення до «акме» найбільшого розкриття та розвитку власних задатків та здібностей, адаптація їх у сферу післядипломної освіти в умовах суспільних та освітніх змін; здатність до рефлексії, осмислення власної професійної діяльності в умовах суспільних змін.

Ключові слова: професійна діяльність; викладачі післядипломної педагогічної освіти; особистісна готовність; психологічні чинники.

1. ВСТУП

Постановка проблеми. Розвинута особистісна готовність викладача післядипломної педагогічної освіти до професійної діяльності в умовах соціальних змін (зокрема, трансформація у підходах до освіти, загальній «практичній» демократизації соціуму та зміні його цінностей, зміні пріоритетів держави у внутрішній та зовнішній політиці при державотворенні тощо) є запорукою ефективної, результативної діяльності та стабільного психологічного здоров'я, запобігання поспішливому професійному вигоранню та фізичному виснаженню. Безперечно, кожна свідома, націлена на успіх у педагогічній справі особистість намагається працювати над собою та тренувати власну особистісну готовність у своїй професійній діяльності. Проте існує низка чинників, які безпосередньо чи опосередковано впливають на її розвиток.

Особливе значення має особистісна готовність викладачів закладів післядипломної освіти до професійної діяльності, адже вони мусять виступати зразком особистості для фахівців, чію кваліфікацію вони підвищують (О. Бондарчук та ін.). Разом із цим, на основі проведеного нами аналізу теоретичних і практичних напрацювань з цієї тематики вважаємо за можливе констатувати, що на сучасному етапі розвитку та зміні суспільної освітньої платформи питання особистісної готовності викладача післядипломної педагогічної освіти досі не виступало предметом самостійного психологічного дослідження, а чинники такої готовності не були однозначно означені або ж узагальнені.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Під час проведеного нами теоретичного аналізу попередніх досліджень ми брали за основу праці вчених, які займалися дослідженням психологічних чинників, а саме зовнішніх: В. Нікітін [3], В. Олійник [4], Ф. Раков, А. Татарканов [5] та ін.; над проблемою впливу внутрішніх чинників на становлення особистості як професіонала працювали такі науковці, як: Г. Бал [4], Д. Колб [22], С. Максименко [22], К. Ріфф [7], М. Селігман [9], М. Чиксентмихай [10], зокрема, в галузі післядипломної освіти О. Бондарчук [4], Т. Палько [18] та ін.

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ

Метою нашої статті є означення чинників, які впливають на розвиток особистісної готовності викладача післядипломної педагогічної освіти (далі – ППО) до діяльності в умовах змін для подальшого врахування і послуговування у наукових дослідженнях та організації корекційної психологічної діяльності, навчальної діяльності, трудових відносинах.

Завдання дослідження: визначити та структурувати основні психологічні чинники, які безпосередньо чи опосередковано впливають на розвиток особистісної готовності викладача післядипломної освіти до

діяльності в умовах змін для подальшого проведення експериментального дослідження.

3. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Згідно з прийнятим сьогодні означенням, «чинник – це рушійна сила, причина будь-якого процесу, явища: суттєва обставина в істотному процесі, явищі» [1]. При цьому у психології прийнято розрізняти чинники за двома критеріями або категоріями: зовнішні (об'єктивні) та внутрішні (суб'єктивні) [2].

Проблема готовності особистості до педагогічної діяльності стала об'єктом наукових і психологічних досліджень ще з кінця XIX ст. На сьогодні психологічну готовність розглядають як істотну передумову будь-якої цілеспрямованої діяльності і найбільше поширення отримали два основних підходи до визначення змісту та структури психологічної готовності: так звані «функціональний» та «особистісний». При цьому у контексті психотехніки раніше вже вивчалися різні сторони психічної готовності людини до праці, а також було введено поняття «установка» як загальна фізіологічна готовність організму до виконання того чи іншого виробничого завдання. Як наслідок, нині у психолого-педагогічній літературі та різних наукових джерелах поняття психологічної готовності трактується, як [3], [4], [5]:

- наявність здібностей (С. Рубінштейн, Н. Левітов, Б. Ананьєв);
- якість особистості (К. Платонов);
- психологічний стан і суттєва ознака установки (Д. Узнадзе, І. Блажава);
- психологічна умова успішності виконання діяльності (І. Ладанов);
- цілісне явище, скріплене переконаннями, морально-вольовими якостями особистості, способами поведінки, практичними уміннями і навичками (Р. Романенко, В. Серіков);
- складне багатоаспектне особистісне утворення, що містить комплекс знань, умінь, навичок, мотивів та особистісних якостей (О. Бондарчук, Л. Карамушка).

На нашу думку, психологічна готовність до професії педагога являє собою складну інтегровану систему якостей, знань і досвіду особистості. При цьому професійна готовність до педагогічної діяльності поєднує в собі і усвідомлення ролі педагогічної професії в суспільстві, і соціальну відповідальність, і намагання самостійно та творчо підходити до розв'язання професійних завдань [6]. Особистісну готовність викладача ППО до педагогічної діяльності ми розуміємо, як комплекс особистісних, якостей, що формується та розвивається за рахунок самоактуалізації та рефлексії власної професійної діяльності [7].

4. МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Під час виконання дослідження ми послуговувалися такими теоретичними й емпіричними методами: аналіз та узагальнення результатів попередніх суміжних наукових досліджень (на основі публікацій доступних у вільному доступі в мережі Інтернет та бібліотечних фондах Національної бібліотеки України імені В. Вернадського); власні спостереження за поведінкою викладачів закладів ППО у професійному оточенні та під час організації та проведення ними освітнього процесу; індукція з метою формулювання висновків на основі аналізу й узагальнень результатів попередніх наукових досліджень і власних спостережень.

5. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Визначаючи зовнішні (об'єктивні) чинники розвитку особистісної готовності викладача ППО, вважаємо за доцільне відразу зауважити, що суспільство часто формує своє ставлення до престижності, цінності, популярності, важливості розвитку тих чи інших професій на ринку праці. І протягом останніх десятиліть ставлення до професії педагога та викладача періодично змінювалось, зокрема і способи підходів до учнів, студентів, вчителів. Але розуміння важливості цієї сфери діяльності не втратило своєї актуальності і нині.

В. Нікітін [8] досить інформативно та лапідарно охарактеризував вплив зовнішніх чинників на розвиток особистісної готовності до діяльності викладача та розділив їх на три групи: соціально-політичні, соціально-економічні та соціально-професійні.

- *Соціально-політичний чинник* включає в себе: світову політику, внутрішню політику країни у всіх її проявах, небезпеку війни та світової кризи (макрорівень); стосунки з адміністрацією освітнього закладу, психологічний мікроклімат в педагогічному колективі (мікрорівень);

- *Соціально-економічний чинник* охоплює на макрорівні – соціально-економічну політику країни, справедливую пенсійну реформу, низький рівень інфляції, зростання рівня заробітної плати, стабільність і впевненість у завтрашньому дні; мікрорівень – житлові умови викладача, загальний рівень доходу сім'ї, тривалість відпустки та ін.;

- *Соціально-професійний чинник* містить такі сфери: професійну захищеність, доступність якісної сфери охорони здоров'я, престижність професії, можливість кар'єрного зросту (макрорівень); можливість творчого самовираження, професійна самодосконалість, можливість до підвищення кваліфікації, неформальна освіта, створення умов адміністрацією закладу до професійного росту викладачів (проведення курсів в середині закладу, влаштування теоретичних і практичних семінарів, запрошення висококваліфікованих спеціалістів із всієї країни та закордону тощо).

Розглядаючи зазначене у контексті специфіки закладів післядипломної педагогічної освіти, треба зважати, що система розвитку та діяльності цих закладів визначає основні якості, якими повинен володіти викладач. Так, за словами В. Олійника, головною метою діяльності сучасних закладів ППО є підготовка слухачів курсів до життя в суспільстві знань, формування в них інформаційно-комунікаційної компетентності та компетентності самовдосконалення, якими має володіти, передусім, викладач ППО [9]. При цьому професіонал мусить прагнути досягти «акме» найвищого рівня знань, умінь та розвитку в обраній сфері діяльності. Проте постійний вплив оточення, адміністрації закладу, тиск та установка на активне, мобільне реагування на освітні зміни доволі часто викликає у викладача думки про невідповідність обраній сфері діяльності, що призводить до заниженої самооцінки, стресових ситуацій, нервових зривів тощо.

Зважаючи на означене, вважаємо за можливе виокремити ще один зовнішній чинник, який впливає на рівень розвитку особистісної готовності викладача – це *суспільна думка*. Адже сьогодні дійсно існує стереотип ідеалізації викладачів закладів ППО, від них (учителі, міністерство освіти, адміністрація закладу та інші) очікують найвищого рівня професійного розвитку в обраній сфері діяльності. При цьому одних викладачів це підштовхує до постійної праці над собою в усіх суспільних сферах, гнучкості та розвитку мисленнєвих процесів, пошуку нових дієвих методів роботи, активній громадській позиції, виробленню власних дієвих технік, які сприятимуть розвитку особистісної готовності в педагогічній діяльності з підвищеними суспільними вимогами. Інших же, у силу власного характеру, вікових особливостей, сфер інтересів, наукової діяльності, рівня матеріального забезпечення, певних сімейних обставин – навпаки пригнічує та виснажує. Тому викладач, відчуваючи цю напругу та високі очікування від власної діяльності, може поспішливо залишити обрану сферу або «пливти за течією» та не отримувати задоволення від власної роботи, що в кінцевому результаті призведе до заниженої самооцінки та неефективного виконання професійної діяльності.

Дослідники Ф. Раков, М. Тлеужев, А. Татарканов визначають такі додаткові зовнішні умови, які впливають на становлення готовності та компетентності викладача в педагогічній сфері: 1) мобілізація до саморозвитку одночасно всіх членів педагогічного колективу, що дає змогу полегшити адаптацію до нових умов у професійній роботі; 2) залучення і модернізація необхідної інфраструктури та навчально-матеріальної бази закладу (природно, що цей компонент є головною організаційно-педагогічною умовою ефективного функціонування будь-якого освітнього закладу); 3) мотивація та стимулювання до процесу самоосвіти (адже, крім власних переконань, мотивувати до кращої роботи викладача може і керівництво закладу) [10, с. 170].

Варто відмітити той факт, що наразі адміністрація інститутів ППО в Україні розуміє цінність розвитку власних кадрів, тому задля підвищення рівня особистісної та професійної готовності намагається знаходити та використовувати раціональне співвідношення соціальних реформ із залученням чинників, які є ключовими у розвитку науково-педагогічного капіталу системи ППО.

Так, на думку Є. Чернишової, саме *людський потенціал* і є ключовим чинником розвитку системи ППО. Як ефективність діяльності викладача об'єктивно залежить від роботодавця (інститут ППО), так і роботодавець, і його успіх залежать від ефективності та якості надання освітніх послуг працівниками освітньої галузі у напрямі підвищення їхнього професіоналізму [11, с. 34]. Адже, коли існують взаємні ринкові відносини, і кожна зі сторін розуміє власну цінність з боку інших, це в кінцевому випадку приводить до зменшення концентрації впливу зовнішніх чинників на особистість з викладацького складу, який, у свою чергу, зосереджений на подоланні внутрішніх (суб'єктивних) чинників, що впливають на розвиток особистісної готовності до професійної діяльності та конкурентоздатності й адаптації до кон'юнктурних змін на сучасному ринку праці.

Безпосередньо зовнішні чинники першопочатково впливають і на вибір професійної діяльності, навчального закладу, з огляду на його престижність, рівень матеріального забезпечення та інше. При цьому професійне становлення – це більшою мірою внутрішні цілі, мотиви та переконання кожної особистості, і наскільки вони розвинуті та дієві в конкретних життєвих та професійних ситуаціях, настільки особистість спрямовується на саморозвиток і самовдосконалення.

Тому надалі вважаємо за доцільне більш детально розкрити *внутрішні (суб'єктивні) чинники*, які впливають на розвиток особистісної готовності викладача ППО до науково-педагогічної діяльності не менш вагомо, ніж зовнішні (об'єктивні).

Так, суспільство сьогодення несе в собі заклик до успішності, благополуччя та забезпеченості, починаючи від початкової школи, де діти повинні знати та практикуватися в багатьох сферах, закінчуючи акмеологічним рівнем розвитку освіти дорослих. А зовнішнє незалежне оцінювання підвищило рівень розвитку конкурентності закладів вищої освіти, і вживання слова «престиж» набуло більшого поширення. Всі ці фактори від народження до становлення людини, як професіонала своєї справи, безперечно впливають і на психологічне здоров'я та світогляд особистості. Виходячи із вищезазначеного, вважаємо за доцільне відмітити таке – особистість сама відповідальна за власне буття, професійне становлення, благополуччя, і коли вона приходиться до розуміння цього, не перекладаючи відповідальність за свої проступки на інших (батьків, державу, дітей та ін.), вона починає працювати та

«черпати» власні внутрішні ресурси, робота над якими приводить до розвитку особистісної готовності до певної діяльності, яка в кінцевому випадку формує цілісність особистості. Отже, *психологічне благополуччя* і є першим внутрішнім чинником, що впливає на розвиток особистісної готовності викладача ППО до діяльності в умовах змін.

Дослідженням саме цього поняття (благополуччя) в середині ХХ ст. зацікавилися американські вчені К. Ріфф, М. Селигман, М. Чиксентмихай. І сьогодні його доволі часто асоціюють з поняттям «психічне здоров'я», яке Всесвітня організація охорони здоров'я трактує як: «стан благополуччя, при якому кожна людина може реалізувати свій власний потенціал, справлятися зі звичайними життєвими стресами, продуктивно і плідно працювати, а також вносити вклад в життя своєї спільноти» [12], [13].

При цьому відчуття щастя та задоволеності від обраної професійної діяльності вчені почали інтерпретувати та визначати, як суб'єктивне благополуччя особистості. Суб'єктивним означається тому, що відчуття щастя та гармонії внутрішнього та зовнішнього «Я» кожна особистість відчуває по-різному. Дослідник М. Чиксентмихай помітив досить цікаву особливість (базуючись на власному особистому досвіді), що люди з однаковим матеріальним забезпеченням, умовами у змінному суспільному середовищі реалізують себе по-різному. Тому ввів новий психологічний термін «потік», який трактував, як особливий стан особистості в професійній діяльності, найвища самовіддача справі, творчий та позитивний підхід до діяльності [14]. Для викладача ППО в сучасній освітній галузі це доволі цінна особистісна якість, проте, вона, на нашу думку, лише властива фахівцям, які займаються улюбленою справою, саме вони володіють навичками самовіддачі власній професійній педагогічній діяльності, саме цей факт приносить їм відчуття психологічного благополуччя та сприяє розвитку особистісної готовності.

Разом із розвитком і тренуванням особистісної готовності до педагогічної діяльності викладач повинен працювати і над рівнем відчуття психологічного благополуччя. При цьому вважаємо за доцільне послуговуватися шестифакторною моделлю психологічного благополуччя К. Ріффа, яка сьогодні набула найбільшого розповсюдження, вважається найбільш валідною й орієнтована на розвиток таких сфер професійної діяльності [15], [16]: 1) особистісне зростання (відчуття власного професійного зросту); 2) прийняття себе (адекватна самооцінка себе та власних дій); 3) управління навколишнім середовищем (міжпредметні знання, здатність долати перешкоди та чітко формулювати життєві цілі); 4) автономія (незалежність власних суджень, нестандартне мислення); 5) цілі в житті (життєві пріоритети, ціленаправленість на діяльність); 6) позитивне ставлення до довколишніх (емпатія, відкритість, почуття гумору).

Вважаємо за доцільне прийняти до уваги й думку К. Кейса, який визначав

психічне самопочуття через три основні компоненти: емоційне або суб'єктивне благополуччя (іноді зустрічається ще назва «гедонічний добробут»), психологічне благополуччя та соціальне благополуччя. [17], [18]. Емоційне благополуччя стосується суб'єктивних аспектів благополуччя, тоді як психологічне та соціальне благополуччя стосуються навичок, здібностей та психологічного та соціального функціонування [19].

Ще одна особливість викладача ППО, яка впливає на розвиток особистісної готовності і яку ми вважаємо за доцільне розкрити як чинник впливу є властивість до *самоактуалізації фахівця*. Так, одними із перших, хто почав займатися тлумаченням цього терміна, були представники гуманістичного напрямку, а саме: А. Маслоу, К. Роджерс, Е. Фромм. *Самоактуалізація* – це прагнення особистості до найбільшого розкриття власних можливостей та схильностей, потреба в самовдосконаленні. Це процес, який відбувається постійно, протягом усього життя. У науково-педагогічній літературі самоактуалізацію часто асоціюють саме з А. Маслоу та його пірамідою потреб, яка посідає найвищу сходинку. Він вважав, що досягти найвищого рівня самоактуалізації можуть лише обрані. «Ми розглядаємо розвиток не тільки як прогресивне задоволення основних потреб аж до їх «повного зникнення», але також як специфічну форму мотивації зростання над цими основними потребами, наприклад, розвиток талантів, здібностей, творчих нахилів, вродженого потенціалу. Завдяки цьому ми можемо також зрозуміти, що основні потреби і самоактуалізація суперечать один одному нітрохи не більше, ніж суперечать один одному дитинство і зрілість. Одне переходить в інше і є його обов'язковою умовою» [20]. Основними умовами, які допоможуть реалізувати власні потенційні можливості він вважав: вміння адекватно сприймати себе та довколишніх, налагоджувати професійні зв'язки, незалежність, творчий підхід у діяльності, безпосередність (як у дітей) та інші.

Внутрішні мотиви рухають викладача ППО до процесу самоактуалізації, яка, в свою чергу приводить до самореалізації, яка являє собою когнітивний (розумовий) аспект розвитку викладача. За словами К. Чернявської [21], варто виділити «блоки», які рухають особистість до самореалізації: когнітивний (самоспостереження, самопізнання, самооцінку), регулятивний (самоконтроль та саморегуляція) та поведінковий (самовиховання, саморозвиток, самоосвіта, самопідготовка).

Внутрішнє переконання викладача відповідати завищеним вимогам суспільства спонукає його до самопізнання й актуалізації прихованих внутрішніх резервів, що веде до практичної реалізації власних цілей та розвитку особистісної готовності до діяльності в умовах змін.

Ще одним актуальним натепер внутрішнім чинником, який впливає на розвиток особистісної готовності викладача ППО, є *здатність його до рефлексії*. Так, Д. Колб [22] переконував, що практичні навички викладача, вміння їх

регенерувати для появи нових ідей і методів у роботі, неможливі без осмислення, рефлексії здобутого ним досвіду задля успішного кар'єрного зростання.

Швидкі суспільні й освітні зміни, модернізація шкіл, закладів вищої освіти вимагають від викладача ППО активної поведінки та гнучкої адаптації до них. Та щоб тримати себе в тонусі, обов'язковою умовою є уміння фахівця до рефлексії власної діяльності задля розуміння подальших ефективних дій у науково-педагогічній сфері. В. Олійник заявляє, що рефлексія фахівця в закладах ППО ніщо інше, як основа розвитку компетентнісного та особистісного підходів в роботі, які націлені на неперервність освіти, проєктивність і гуманістичність поглядів [9].

Рефлексія – важливий чинник особистісного розвитку не лише викладача ППО, а й одне із вмінь, яким він має поділитися з педагогами, слухачами курсів підвищення кваліфікації. Адже, як показують дослідження сучасних науковців, які займаються проблематикою рефлексії педагогів в інститутах ППО, існують певні проблеми в цьому напрямі. Т. Палько [23] у своєму дисертаційному дослідженні констатувала факт недостатнього рівня розвитку рефлексії вчителів загалом та викладачів ППО, зокрема. Так, лише у 45,1% викладачів закладів ППО встановлено середній (оптимальний) рівень рефлексивності. Половині викладачів (51,0%) властивий низький, а тільки 3,9% – високий рівень. Проведене нею емпіричне дослідження рефлексивного аналізу вчителів в умовах підвищення кваліфікації в системі ППО виявило, що лише 55% респондентів об'єктивно оцінюють власні професійні здобутки та поразки, а 25% учителів стверджують під час навчання, що така можливість їм практично не була надана. В кінцевому випадку це може призвести до нездатності вчителів конструктивно оцінювати й ухвалювати рішення в певних педагогічних ситуаціях, в суб'єктивізмі, односторонності поглядів і думок без повного та глибокого осмислення власних знань, дій, вмінь та ін. Автор розробила програму розвитку рефлексії для вчителів за певними складовими: когнітивна, афективно-оцінна, регулятивно-процесуальна. Це дослідження є підтвердженням того, що викладачі ППО мають проблеми з розвитком особистісної готовності до ефективної науково-педагогічної діяльності та потребують розроблення наукових програм, які спрямовуватимуться саме на специфіку їхньої роботи.

Безперечно, кожен слухач курсів підвищення кваліфікації в інститутах ППО приходять із певними очікуваннями та рівнем налаштованості на діяльність та отримання певного досвіду. Учитель з високим прагненням щось для себе почерпнути й осмислити, безперечно, досягне цілі. Викладач ППО має бути готовим до надання кваліфікованої консультації. Тому, крім самостійної праці над осмисленням професійної діяльності, викладач потребує допомоги від колег і керівництва інститутів ППО. Така допомога може бути надана через

проведення тренінгових, лекційних занять, які міститимуть можливість діалогу, дискусій, інтерактивних вправ між співробітниками, що сприятиме розвитку рефлексії, як головного інструменту самопізнання й особистісної готовності до професійної діяльності.

6. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

На основі аналізу психолого-педагогічних джерел ми актуалізували та визначили чинники, які безпосередньо чи опосередковано впливають на розвиток особистісної готовності викладача ППО до діяльності в умовах соціальних змін (трансформаціях у підходах до освіти, демократизації соціуму та зміні його цінностей, зміні пріоритетів держави у внутрішній та зовнішній політиці при державотворенні та інших).

Зокрема, основними зовнішніми (об'єктивними) чинниками є: політична ситуація в світі та країні; економічна стабільність країни в цілому та у сім'ї викладача ППО, зокрема; суспільна думка, що формує ставлення до професійної діяльності викладачів закладів ППО.

До основних внутрішніх (суб'єктивних) чинників варто віднести: психологічне благополуччя особистості викладача; рівень самоактуалізації фахівця; здатність до рефлексії власної професійної діяльності.

Саме ці чинники, на нашу думку, найбільш істотно впливають на розвиток особистісної готовності викладача ППО до професійної діяльності. І саме їх ми вважаємо за доцільне покладати в основу подальших емпіричних досліджень задля: встановлення та конкретизації причинно-наслідкових зв'язків «чинник-ефект», рейтингування чинників за значущістю впливу, розподілення за структурними компонентами, оцінок рівня сформованості професійної готовності до діяльності в умовах суспільних змін, створення корекційних програм для розвитку особистісної готовності тощо.

7. СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- [1] В. Т. Бусел, *Великий тлумачний словник сучасної української мови*. Київ, Україна: Перун, 2005.
- [2] Н. В. Кузьміна (Головко-Гаршина), *Акмеологическая теория повышения качества подготовки специалистов образования*. Москва, Россия: Исслед. центр проблем качества подгот. специалистов, 2001.
- [3] Л. М. Карамушка, та М. В. Москальов, *Психологія підготовки майбутніх менеджерів до управління змінами в організації*. Київ, Україна: Львів-Сподом, 2011.
- [4] О. І. Бондарчук та ін., *Психологічна підготовка керівників освітніх організацій до діяльності в умовах змін*. Київ, Україна: НАПН України, ДВНЗ «Ун-т менедж. освіти», 2014.

- [5] Н. В. Кавуненко «Визначення змісту та структури особистісної готовності до професійної діяльності», *Студентський альманах: зб. магістер. робіт*, Ін-т менедж. та психології ДВНЗ «Ун-т менедж. освіти» НАПН України, 2012. [Електронний ресурс]. Доступно: http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/stud_almanah/20.pdf.
- [6] Н. А. Левшенюк, «Теоретичне обґрунтування поняття психологічної готовності до педагогічної діяльності», *Нова педагогічна думка*, № 1(77), с. 36–38, 2014.
- [7] Н. А. Левшенюк, «Складові особистісної готовності викладача післядипломної педагогічної освіти до діяльності в умовах змін», на *III Всеукр. наук.-практ. конф. Психолого-педагогічний супровід професійної підготовки та підвищення кваліфікації фахівців в умовах трансформації освіти*. Київ, Україна, 2018, с. 54–58.
- [8] В. Я. Никитин, «Внешние факторы профессиональной самореализации преподавателя», *Академия профессионального образования; Ин-т непрерыв. образования взрослых*. Санкт-Петербург, Россия, № 3/4, с. 3–8, 2013.
- [9] В. В. Олейник, «Последипломное педагогическое образование в Украине в контексте среднесрочной стратегии развития ЮНЕСКО на 2014–2021 гг.» на *Международ. науч.-практ. конф. Реализация стратегии ЮНЕСКО по подготовке педагогических кадров: проблемы и пути внедрения инновационных технологий в образовательное пространство, посвященной празднованию 70-летия ЮНЕСКО под эгидой десятилетия сближения культур на 2013–2022 годы*. Алмата, Казахстан, 2015, с. 26–29.
- [10] Ф. И. Раков, М. К. Тлеужев, и А. А. Татарканов, «Психологические и педагогические факторы формирования профессиональной компетентности преподавателя физической культуры», *Вестник Адыгейского государственного университета*. Серия 3: «Педагогика и психология», № 4(208), с. 170–175, 2017.
- [11] Є. Р. Чернишова та ін., *Підготовка науково-педагогічних кадрів у системі післядипломної педагогічної освіти: зміст, організаційні форми, технології*. Київ, Україна: НАПН України, ДВНЗ «Ун-т менедж. освіти», 2014.
- [12] The World health report: 2001: Mental health: new understanding, new hope. – Geneva: World Health Organization, 2001, 178 p.
- [13] Э. П. Селигман Мартин, *Новая позитивная психология: научный взгляд на счастье и смысл жизни*. Москва, Россия: София, 2006.
- [14] M. Flow Csikszentmihalyi, *The Psychology of Optimal Experience*. New York, USA: Harper and Row, 1991.
- [15] П. П. Фесенко, «Что такое психологическое благополучие? Краткий

- обзор основных концепций», *Научные труды аспирантов и докторантов*, № 46, с. 35–48, 2005.
- [16] R. Dodge, A. Daly, J. Huyton and L. Sanders, «The challenge of defining wellbeing», *International Journal of Wellbeing*, № 2(3), pp. 222–235, 2012. (DOI:10.5502/ijw.v2i3.4).
- [17] C. Robitschek and C.L.M. Keyes, «Keyes's model of mental health with personal growth initiative as a parsimonious predictor», *Journal of Counseling Psychology*, 56 (2), pp. 321–329, 2009. (DOI:10.1037/a0013954).
- [18] C.L.M. Keyes, «The Mental Health Continuum: From Languishing to Flourishing in Life», *Journal of Health and Social Behavior*, 43 (2), pp. 207–222, 2002. (DOI:10.2307/3090197).
- [19] M. Joshanloo, «Revisiting the Empirical Distinction Between Hedonic and Eudaimonic Aspects of Well-Being Using Exploratory Structural Equation Modeling», *Journal of Happiness Studies*, pp. 1–14. 2015. (DOI:10.1007/s10902-015-9683-z).
- [20] А. Г. Маслоу, *Мотивация и личность*. СПб., Россия: Евразия, 1999.
- [21] Г. К. Чернявская, «Самопознание и самореализация личности», дис. д-ра наук, СПбГУ, Россия, 1994.
- [22] M. Argyle, *The psychology of happiness*, 2 Edition. USA: Routledge, 2001. ISBN: 978-0415226653.
- [23] Т. В. Палько «Психологічні особливості розвитку рефлексії вчителів в умовах післядипломної педагогічної освіти», дис. канд. наук, Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. Київ, Україна, 2015.

PSYCHOLOGICAL FACTORS OF PERSONAL PREPAREDNESS OF THE TEACHER OF THE POST-DIPLOMATIC PEDAGOGICAL EDUCATION TO THE PROFESSIONAL ACTIVITY UNDER CONDITIONS OF CHANGES

Natalia Levsheniuk,

PhD-student at the Ukrainian

Open University Postgraduate Education

of the National Academy

of Educational Sciences of Ukraine,

Kiev, Ukraine

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-1869-8094>

natalochka.gonchar@gmail.com

Annotation: The results of the analysis of psychological and pedagogical literature and scientific researches in order to identify the main factors that have an impact on the development of personal readiness of a teacher of postgraduate pedagogical education to work in a changing environment are described at the article. It is determined that in the most general case the

factors can be conventionally divided into two categories: external (objective) and internal (subjective).

To the external factors that influence the development of personal readiness of the teacher of postgraduate education to work in the conditions of change can be attributed: world trends in education; internal state of the country (war); the economic situation in the country; the attitude of the administration of the institution to the teaching staff; wage level; the prestige of the teacher's profession; public opinion on the importance of the profession of teacher of postgraduate education system; the possibility of creative expression in the chosen field, attracting teachers to informal forms of work.

The primary focus is on the internal factors that have a more weighty influence: psychological well-being (satisfaction with their own activities, adequate assessment of their actions, desire for professional development); self-actualization of the teacher of postgraduate pedagogical education, the desire to «acme» the greatest disclosure and development of their own desires and abilities, their adaptation to post-graduate education in the conditions of social and educational changes; ability to reflect of the own professional activities in conditions of social change.

Key words: professional activity; teachers of postgraduate pedagogical education; personal readiness; psychological factors.

ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ФАКТОРЫ ЛИЧНОСТНОЙ ГОТОВНОСТИ ПРЕПОДАВАТЕЛЯ ПОСЛЕДИПЛОМНОГО ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ К ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В УСЛОВИЯХ ПЕРЕМЕН

Левшенюк Наталья Андреевна,

аспирант Государственного высшего учебного заведения

«Университет менеджмента образования»,

г. Киев, Украина

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0002-1869-8094>

natalochka.gonchar@gmail.com

Аннотация: В статье отражены результаты собственного анализа психолого-педагогической литературы и научных исследований с целью определения основных факторов, влияющих на развитие личностной готовности преподавателя последипломного педагогического образования к деятельности в условиях перемен. Определено, что в наиболее общем случае факторы можно условно разделить на две категории: внешние (объективные) и внутренние (субъективные).

К внешним факторам, влияющим на развитие личностной готовности преподавателя последипломного образования к деятельности в условиях изменений, можно отнести: мировые тенденции в подходах к

образованию; внутреннее состояние в стране (война), экономическую ситуацию в стране; отношение администрации заведения к педагогическому коллективу; уровень заработной платы; престижность профессии преподавателя; общественное мнение, о важности профессии преподавателя системы последипломного образования; возможность творческого самовыражения в выбранной сфере, привлечения преподавателей к неформальным формам работы, что будет способствовать их профессиональному и психологическому развитию.

Основное внимание в статье акцентировано на внутренних факторах, которые имеют наиболее весомое влияние: психологическое благополучие (удовлетворенность собственной деятельностью, адекватная оценка собственных действий, стремление к профессиональному развитию), самоактуализация личности преподавателя последипломного педагогического образования, стремление к «акме» наибольшего раскрытия и развития собственных задатков и способностей, адаптация их в сферу последипломного образования в условиях общественных и образовательных изменений; способность к рефлексии, осмысление собственной профессиональной деятельности в условиях общественных изменений.

Ключевые слова: профессиональная деятельность; преподаватели последипломного педагогического образования; личностная готовность; психологические факторы.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

- [1] V. T. Busel, *Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy*. Kyiv, Ukraina: Perun, 2005.
- [2] N. V. Kuz'mina (Golovko-Garshina), *Akmeologicheskaya teoriya povysheniya kachestva podgotovki specialistov obrazovaniya*. Moskva, Rossiya: Issled. centr problem kachestva podgot. specialistov, 2001.
- [3] L. M. Karamushka, ta M. V. Moskalov, *Psykhologhiia pidhotovky maibutnikh menedzheriv do upravlinnia zminy v orhanizatsii*. Kyiv, Ukraina: Lviv-Spodom, 2011.
- [4] O. I. Bondarchuk ta in., *Psykhologhichna pidhotovka kerivnykiv osvitnikh orhanizatsii do diialnosti v umovakh zmin*. Kyiv, Ukraina: NAPN Ukrainy, DVNZ «Un-t menedzh. osvity», 2014.
- [5] N. V. Kavunenko «*Vyznachennia zmistu ta struktury osobystisnoi hotovnosti do profesiinoi diialnosti*», *Studentskyi almanakh: zb. mahister. robit, In-t menedzh. ta psykhologhii DVNZ «Un-t menedzh. osvity» NAPN Ukrainy*, 2012. [Elektronnyi resurs]. Dostupno: http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/stud_almanah/20.pdf.

- [6] N. A. Levsheniuk, «Teoretychne obgruntuvannya poniattia psykholohichnoi hotovnosti do pedahohichnoi diialnosti», Nova pedahohichna dumka, № 1(77), s. 36–38, 2014.
- [7] N. A. Levsheniuk, «Skladovi osobystisnoi hotovnosti vykladacha pisliadyplomnoi pedahohichnoi osvity do diialnosti v umovakh zmin», na III Vseukr. nauk.-prakt. konf. Psykholoho-pedahohichnyi suprovid profesiinoi pidhotovky ta pidvyshchennia kvalifikatsii fakhivtsiv v umovakh transformatsii osvity. Kyiv, Ukraina, 2018, s. 54–58.
- [8] V. YA. Nikitin, «Vneshnie faktory professional'noj samorealizacii prepodavatelya», Akademiya professional'nogo obrazovaniya; In-t nepreryv. obrazovaniya vzroslyh. Sankt-Peterburg, Rossiya, № 3/4, s. 3–8, 2013.
- [9] V. V. Olejnik, «Poslediplomnoe pedagogicheskoe obrazovanie v Ukraine v kontekste srednesrochnoj strategii razvitiya YUNESKO na 2014–2021 gg.» na Mezhdunar. nauch.-prakt. konf. Realizaciya strategii YUNESKO po podgotovke pedagogicheskikh kadrov: problemy i puti vnedreniya innovacionnyh tekhnologij v obrazovatel'noe prostranstvo, posvyashchennoj prazdnovaniyu 70-letiya YUNESKO pod ehgidoj desyatiletija sblizheniya kul'tur na 2013–2022 gody. Almata, Kazahstan, 2015, s. 26–29.
- [10] F. I. Rakov, M. K. Tleuzhev, i A. A. Tatarkanov, «Psihologicheskie i pedagogicheskie faktory formirovaniya professional'noj kompetentnosti prepodavatelya fizicheskoy kul'tury», Vestnik Adygejskogo gosudarstvennogo universiteta. Seriya 3: «Pedagogika i psihologiya», № 4(208), s. 170–175, 2017.
- [11] Ye. R. Chernyshova ta in., Pidhotovka naukovu-pedahohichnykh kadriv u systemi pisliadyplomnoi pedahohichnoi osvity: zmist, orhanizatsiyni formy, tekhnolohii. Kyiv, Ukraina: NAPN Ukraïny, DVNZ «Un-t menedzh. osvity», 2014.
- [12] The World health report: 2001: Mental health: new understanding, new hope. – Geneva: World Health Organization, 2001, 178 p.
- [13] EH. P. Seligman Martin, Novaya pozitivnaya psihologiya: nauchnyj vzglyad na schast'e i smysl zhizni. Moskva, Rossiya: Sofiya, 2006.
- [14] M. Flow Csikszentmihalyi, The Psychology of Optimal Experience. New York, USA: Harper and Row, 1991.
- [15] P. P. Fesenko, «CHto takoe psihologicheskoe blagopoluchie? Kratkij obzor osnovnyh koncepcij», Nauchnye trudy aspirantov i doktorantov, № 46, s. 35–48, 2005.
- [16] R. Dodge, A. Daly, J. Huyton and L. Sanders, «The challenge of defining wellbeing», *International Journal of Wellbeing*, № 2(3), pp. 222–235, 2012. (DOI:10.5502/ijw.v2i3.4).

- [17] C. Robitschek and C.L.M. Keyes, «Keyes's model of mental health with personal growth initiative as a parsimonious predictor», *Journal of Counseling Psychology*, 56 (2), pp. 321–329, 2009. (DOI:10.1037/a0013954).
- [18] C.L.M. Keyes, «The Mental Health Continuum: From Languishing to Flourishing in Life», *Journal of Health and Social Behavior*, 43 (2), pp. 207–222, 2002. (DOI:10.2307/3090197).
- [19] M. Joshanloo, «Revisiting the Empirical Distinction Between Hedonic and Eudaimonic Aspects of Well-Being Using Exploratory Structural Equation Modeling», *Journal of Happiness Studies*, pp. 1–14. 2015. (DOI:10.1007/s10902-015-9683-z).
- [20] A. G. Maslou, *Motivaciya i lichnost'*. SPb., Rossiya: Evraziya, 1999.
- [21] G. K. CHernyavskaya, «Samopoznanie i samorealizaciya lichnosti», dis. d-ra nauk, SPbGU, Rossiya, 1994.
- [22] M. Argyle, *The psychology of happiness*, 2 Edition. USA: Routledge, 2001. ISBN: 978-0415226653.
- [23] T. V. Palko «Psykhologichni osoblyvosti rozvytku refleksii vchyteliv v umovakh pisliadyplomnoi pedahohichnoi osvity», dys. kand. nauk, Kyiv. un-t im. B. Hrinchenka. Kyiv, Ukraina, 2015.